

Nr 340

Av herr **Osvald**, om ändrad organisation av naturhistoriska riksmuseet.

Sedan ett par år har det rått en uppmärksammas konflikt mellan Vetenskapsakademien och föreståndaren för riksmuseets paleobotaniska avdelning. Konflikten detaljer ha redovisats bl. a. i ett av avdelningens föreståndare den 24 oktober 1953 avgivet yttrande med svar på frågor ställda till museet av statsrevisorerna. Att konflikter kunna uppkomma mellan ledningen för en institution och dennas administrativa huvudman är väl i och för sig icke så märkligt, men många omständigheter tyda på att här ifrågasättande konflikt beror på bristfälligheter i riksmuseets organisatoriska ställning och administration.

Riksmuseets organisation har sin grund i museets historiska utveckling. Museet tillkom år 1819 genom en donation till svenska staten av friherre G. von Paykulls naturaliesamling. Denna ställdes då under Vetenskapsakademiens vård och sammanfördes med akademiens egna samlingar. Åt en intendent, fr. o. m. 1823 med professors namn, uppdrog Kungl. Maj:t det närmare inseedet över riksmuseets samlingar. Under den fortsatta utvecklingen växte riksmuseet liksom akademien, och med den tilltagande specialiseringen kom riksmuseets verksamhet att ligga utanför allt flera akademi-ledamöters kompetensområde. Riksmuseet har därför enligt författningen tillerkänts en allt större självständighet. Uttrycket "akademiens inseedet och vård" betyder i våra dagar bl. a., att akademien har att tillvarataga museets intressen och svara för att dess tjänstemän fullgöra sina skyldigheter enligt allmän lag och museets i författningen givna instruktion (SFS 1935 nr 272 med senare ändringar). Författningen avgränsar i åtskilliga fall akademiens kompetensområde klart gentemot de områden, som tillkomma museets funktionärer. Oklarheter i författningen synas dock vara en källa till konflikter.

Akademiens "inseedet" utövas numera närmast av inspektorer, tillsatta av akademien, två för var och en av museets avdelningar. Denna administrativa detalj, som saknas vid t. ex. universitetens institutioner, är en relik från äldre tider, och måste nu betraktas som en anomali. Redan valet av inspektor, som av Kungl. Maj:t ålagts att tillvarataga institutionens intressen och befrämja dess utveckling, kan ge upphov till konflikter, t. ex. i sådana fall, då inspektor och föreståndare ha olika uppfattningar om den vetenskapliga verksamhetens inriktning, eller då inspektor själv är föreståndare för en institution, som kan råka i intressekonflikt med den avdelning, för vilken han är inspektor.

Ytterligare en olägenhet, som här må framhållas, är den, att akademien numera vuxit till sådant omfång, att endast en mindre del av dess ledamöter har tillfälle att taga del i behandlingen av ärendena — även i sådana fall, då det är fråga om statens tjänsteärenden av betydande principiell vikt. Helt naturligt blir det en mindre grupp inom akademien, som utövar den faktiska ledningen med akademiens auktoritet bakom sig.

Härtill kan läggas, att en stor del av akademiens ledamöter överskridit pensionsåldern och att många ledamöter helt sakna intresse för den verksamhet, som bedrivs vid riksmuseet.

I detta sammanhang må erinras om att Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut en gång — liksom riksmuseet nu — stod under Vetenskapsakademiens inseende och vård. Tiden synes nu mogen att i likhet med vad som tidigare skett med institutet göra museet till en självständig enhet, direkt underställd ecklesiastikdepartementet, dvs. utan Vetenskapsakademien som mellaninstans. En sådan anordning synes desto mera naturlig som museets verksamhet helt bestrides av statsmedel. I de flesta kulturländer ha de ledande statliga museerna en organisation av här antydd art.

Endast genom att göra museet till en fullt självständig enhet — olika alternativ för organisationsformen äro i sådant fall tänkbara — torde det vara möjligt att sörja för museets ändamålsenliga utveckling både och framför allt som en central forskningsanstalt för de ämnesområden, som där äro representerade, och som en kunskapskälla för den bildningssökande allmänheten. Sistnämnda ändamål tjänas framför allt genom museets mot allmänheten riktade och även för vetenskapen viktiga utställningsverksamhet. Säkerligen skulle riksmuseet på så sätt kunna få en mera framträdande plats i den stora allmänhetens medvetande — såsom fallet är i många kulturländer — än vad det nu har, och det skulle därmed sannolikt också komma i åtnjutande av allmänhetens stöd på många olika sätt.

Även i fråga om publiceringen av de vid museet vunna vetenskapliga resultaten synes en annan ordning än den nu rådande vara erforderlig. Vetenskapsakademien tillämpar för sina publikationsserier alltjämt den ålderdomliga metoden, att det på varje avhandling, vars författare icke är ledamot av akademien, skall angivas namnen på två akademiledamöter, som "meddelat" avhandlingen — en relik från 1700-talet, som icke upphör att väcka undran i utlandet; den uppfattas som ett slags förmynderskap. Det synes angeläget, att riksmuseet i likhet med vad som nyligen skett t. ex. vid British Museum i London får en egen publikationsserie, där varje avdelning svarar för sin särskilda del.

De nu berörda frågorna torde knappast kunna lösas utan en utredning, som i första hand bör få till uppgift att skapa en lämplig form för organisation av riksmuseet och som därjämte bör beakta även andra i samband härmed stående frågor.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i syfte att ge riksmuseet en självständig organisation och föreslå åtgärder även i övriga därmed sammanhängande frågor.

Stockholm den 26 januari 1955

Hugo Osvald